

Dobó Róbert – Pintér Tibor

A hagyományos politikai skálázás hiányosságai nemzetközi kitekintésben 2.0

Pártok pozicionálása

The Shortcomings of Traditional Political Scaling in an International Perspective 2.0

The Positioning of Political Parties



Összefoglalás

A tanulmány célkitűzése az, hogy a pártok kétdimenziós skálázásának a hiányosságait csökkentve alternatív módszert ajánljon a politikai szervezetek „piacának” feltérképezésére. Általában az autokrata-demokrata, illetve jobboldali-baloldali tengelyek mentén szokta a szakirodalom kategorizálni a pártokat (amely megoldásnak még mindig van létjogosultsága). E helyett azonban célszerűbbnek ítéljük meg azokat egy háromdimenziós térben elhelyezni. A három dimenziót meglátásunk szerint a demokratikus (politikai), a személyes és a gazdasági szabadságjogok választói megítélése alapján lehet megalkotni. A kialakított pontthalmaz alapján vizsgálni és kategorizálni lehet az esetleges csoportosulásokat is. Kutatásunk során megállapításainkat egy 542 elemű primer kérdőíves kutatásra építjük. Összességében 12 párt volt a vizsgálat tárgya, Magyarországon és Szerbiában. Az adatok alapján a fent említett háromdimenziós rendszerben az egyes pártok pozíciója egymáshoz képest pontosan meghatározható, illetve vizualizálható.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: M31, C21, D72, H11

Kulcsszavak: Politikai marketing, szabadságjogok, politikai skála, demokrácia, politikai pártok, pozicionálás

DOBÓ RÓBERT, PhD hallgató, Budapesti Gazdasági Egyetem, KVIK, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, PTE KTK Gazdálkodástani Doktori Iskola (Dobo.Robert@uni-bge.hu); DR. PINTÉR TIBOR, PhD, főiskolai docens, Budapesti Gazdasági Egyetem, KVIK, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék (Pinter.Tibor@uni-bge.hu).

Summary

The objective of the study is to offer an alternative method for mapping the "market" of political organizations, reducing the shortcomings of the two-dimensional scaling of parties. Usually along the autocrat-democrat or right-left axes literature used to categorize parties (which solution still has a right to exist). Instead, however, we consider it more expedient to place them in a three-dimensional space. In our view, the three dimensions can be created based on the voter's perception of democratic (political), personal and economic freedoms. Possible groupings can also be examined and categorized based on the created set of points. During our research, we base our findings on a 542-item primary questionnaire survey. In total, 12 parties were the subject of the investigation, in Hungary and Serbia. Based on the data, the position of each party in the above-mentioned three-dimensional system can be accurately determined and visualized.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: M31, C21, D72, H11

Keywords: political marketing, freedom rights, political scale, Democracy, political parties, positioning

BEVEZETÉS

Hagyományos értelemben a politikai pártokat, ideológiájuknak és döntéshozatali gyakorlatuknak megfelelően két dimenzió (tengely) alapján vizsgáljuk, melyek általában a jobboldali és baloldali, illetve az autokratikus és demokratikus. A jobb- és baloldaliság kérdése a francia forradalmakig vezethető vissza (1789), anno a „bal” a liberális vagy forradalmi, a „jobb” pedig konzervatív jelentéssel bírt, alapja pedig a képviselők nemzetgyűlésben – alkotmányozó gyűlés – elfoglalt helye volt. A házelnöktől jobbra ültek azon képviselők, akik a király és a monarchia, tehát a jelenlegi társadalmi rend hívei voltak, míg tőle balra a király és monarchia ellenesek. Később nem csak gazdasági, hanem szociális forradalmak és új gondolatok is terjedtek Európa szerte, és mivel a hagyományos politikai berendezkedést (uralkodói réteg, nemesség, monarchia) tették felelőssé, főleg az ipari forradalom után kialakult társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségekért (Marx, 1867), így a későbbiekben a szocialista-kommunista ideológia képviselőit nevezzük baloldalinak. Érdekes, hogy Marx értelmezésében a társadalmi változások a fejlett és iparosodott országokban fognak forradalmakat okozni, míg a valóságban tudjuk, hogy a történelem egészen más fordulatot vett.

Ez az ideológiai értelemben vett bal és jobb oldali megkülönböztetés, a hidegháború alatt és után is fennmaradt napjainkig. Kategorizálásunk alapja elsősorban az adott szervezet (párt) kinyilatkoztatott gazdaságpolitikai elvei. Felvetésünk alapja, hogy egy magát baloldali, szocialista típusú pártnak nyilvánító szervezet hozhat például jobboldali gazdasági döntéseket, míg egy magát centralista vagy jobboldalinak nevező párt hozhat baloldali típusúakat (Kéri–Petschnig, 2010; Ripp, 2010), melyre számos példát találunk Magyarországon is. Ennek megfelelően, szerény lehetőségeinkhez mérten, igyekszünk a továbbiakban megalapozni a politikai skálázás javasolt alternatív háromdimenziós rendszerét, majd a primer kutatás adatai alapján ebben a rendszerben a vizsgált pártokat elhelyezni.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Jelen kutatás deduktív jellegű, mely során egy alulkutatott téma mélyebb megértésére teszünk kísérletet. Elsősorban primer kvantitatív adatgyűjtésre alapozzuk kutatásunkat, melyeket szekunder statisztikai adatokkal egészítettünk ki. A kutatás nem reprezentatív, nagymintás adatgyűjtésre épít (2022 februárjában és márciusában), így eredményei indikátor jellegűek. Mivel longitudinális adatgyűjtésre nem volt lehetőségünk, így az 542 elemű minta pillanatképpét kívánjuk bemutatni a kapott eredményeknek keresztmetszeti analizisével. A mintát inkább a fiatalabb kitöltők jellemzik (70%-a 35 évnél fiatalabb), valamint a legtöbb kitöltés Budapestről érkezett (39,2%). A primer kvantitatív kérdőívet online Google dokumentumok segítségével szerkesztettük majd hólabda módszerrel terjesztettük. Azok eredményei Microsoft Excel 2013-as programmal kerültek digitalizálásra, majd IBM SPSS 24-es szoftverrel elemezésre. A mélyelemzés során Kaiser-Meyer-Olkin (a továbbiakban KMO) és Bartlett tesztet futtattunk le az adatgyűjtés megfelelőségének vizsgálatára. Habár a szakirodalom eltér azzal kapcsolatban, hogy milyen eredmény esetén tekintjük a mintát megfelelőnek, általánosságban 0,5-0,6 fölött megfelelő, 0,7-0,8 esetén jó, 0,8 fölött kiváló (IBM, 2021; Sajtos-Mitev, 2007). Ezt követően leíró statisztikai táblákat és Pearson féle korrelációs mátrix vizsgálatokat futtattunk, melyekre eredményeinket alapoztuk. A Pearson féle korreláció értéke plusz/mínusz 1 közötti lehet, amely azt mutatja, hogy mennyire mozognak együtt a kitöltő válaszai. Minél közelebb van ez az érték a +1-hez annál inkább hasonló értékeket adott két kérdés esetén, minél inkább közelebb van a 0-hoz, annál inkább független a kapcsolat, és a negatív eredmények azt mutatják, hogy ellentétet találunk, tehát például az egyik kérdésre adott válasz magas értéke társul visszatérő jelleggel a másik kérdés válaszához alacsony értékéhez. A válaszadók a pártokat hat elemű likert skálán tudták értékelni a három vizsgált szabadságjog alapján, ahol a kérdés a következő képen hangzott. „Ön szerint a következő pártoknak mennyire fontosak az Ön ...”, ahol az 1 az egyáltalán nem fontos, a 6 a nagyon fontosat jelentette. A páros elemű skála előnye, hogy mivel nincs középérték, így menekülő, semleges választ nem adhat a válaszadó. Hátránya, hogy amennyiben valóban semleges értékelést kíván adni, úgy erre nincs lehetősége, ebben a helyzetben rá van kényszerítve, hogy mérlegelje saját megítélését a pártokról és inkább pozitív (4 vagy fölött) vagy inkább negatív (3 vagy alatt) értékelést adjon.

POLITIKAI IDEOLÓGIA

Az ideológia hatása megfigyelhető a döntéshozatali mechanizmusokban és megjelenését nem lehet csupán üres frázisoknak vagy olcsó marketingfogásoknak tekinteni. Amennyiben a keleti blokkban valaki az „elvtárs” kifejezést használta mikor valakit megszólított, akkor abban a helyzetben egyértelmű volt, hogy a személy saját magát a forradalmi munkásproletariátus tagjának tekintti, ezzel egy időben szembehelyezkedik az elnyomó kapitalista társadalommal a társadalmi és osztályharc során (Kennan, 1947; Kritzer, 1978; Schull, 1992; Gould-Davies, 1999). Habár a példa erősen sarkosított és ma már (legalábbis részben) okafogyottá vált, a nyugati és a keleti blokk országaiiban is megfigyelhető volt a politikai vezetők ideológiai elkötelezettsége, és annak hatása kimutatható döntéseik során. Ez ma sincs másképpen, hiszen

egy-egy párt vagy ideológia hívei használnak olyan kifejezéseket, amelyek megkülönböztetik őket, más szociokulturális csoportoktól. Ezeket nevezhetjük buborékoknak. Ilyen buborékokat alkothatunk amennyiben faji, vallási, etnikai, nemi alapon vizsgálódunk és igyekszünk szegmentálni, és valóban eltérő politikai magatartást fogunk tapasztalni (Dun–Jessee, 2020). Fontos kiemelni, hogy manapság sokszor elmosódnak a különbségek a politikai skálázás során, hiszen jobb és baloldali csoportok törzsideológiája és értékei nagy hasonlóságokat mutatnak (Hanel et al., 2019), mely megerősíti a hagyományos lineáris skálázás esetleges hiányosságait. Az ideológiai töltöttséget az is befolyásolja, hogy liberálisnak vagy konzervatívnak vallja magát valaki; kutatások azt mutatják, hogy a liberálisok inkább bíznak, a konzervatívok lelkületűek pedig inkább elutasítják a tömegtájékoztatásból kapott információkat (Gaziano, 2017), mely befolyásolhatja a pártok azon képességét, hogy kommunikálják a kinyilatkoztatott ideológiájukat.

A politikai pártokat többkomponensű: komplex, potenciális, absztrakt és ideológiai termékeként tudjuk értelmezni (Butler–Collins, 1994; Orosdy, 2007; Merkovity, 2008). Egy másik megközelítés szerint a pártok inkább szolgáltatás nyújtók, akik olyan „aktorok”, akik a „vezetés és irányítás” képességét adják el, a szavazók pedig ezért nem pénzbeli fizetséget kínálnak, amely szavazatok formájában jelenik meg (Newman, 2000:21-35. Kiss, 2019). A pártok kinyilatkoztatják és beállnak egy ideológia mögé, hiszen ez is segít megkülönböztetni őket egymástól. Ennek a tudatos megkülönböztetésnek a során erős márkákat – bár a pártok esetén az imázs kifejezés a megfelelőbb – építenek, melyben megtestesülnek az ígéretek, percepciók, érzések, elképzelések és elvont fogalmak, amelyekkel a választó egy-egy pártot azonosít (Papp–Váry, 2020). Ezt egy olyan képként tudjuk értelmezni, amely érzelmi szinten is megjelenik és ami alapján fogja a választó a pártot megítélni. Ezt az imázst különböző kommunikációs csatornákon keresztül kommunikálják, és a kommunikáció hatékonyságától (retorika, forma, populizmus), valamint a fogadó kommunikációs érintettségétől (hajlandóságától) függ részben magának a kommunikált imáznak a hitelessége (Winchester–Hall–Binney, 2013; Gerstl–Nai, 2019). Az ideológia vizsgálata „bal” és „jobb” oldalon érdekes gyakorlati különbségeket mutathat. Egyes kutatások azt mutatják, hogy a „bal” oldali ideológiák szimpatizánsai akkor mobilizálhatóak jobban amennyiben össztársadalmi kérdések merülnek föl, míg a „jobb” oldaliak akkor, amikor valamilyen döntésnek a potenciális hatása rájuk vagy a környezetükben lévőkre lesz hatással (Silagadze et al., 2022). További kutatások hasonló eredményre jutottak, az ideológiai értelemben „liberálisabb” szemléletűek hajlamosak jobban, míg a „konzervatívabbak” kevésbé törődni másokkal (Balliet et al., 2018). Tehát az ideológia működése és hatása nem elhanyagolható kérdés.

Az ideológia pontos definiálása bonyolult és komplex, a szakirodalom több szempontból is vizsgálja ezt. Összegezve elmondható, hogy olyan gondolatok, illetve hiedelmek/hitek rendszere, amely meghatározza az azt magukénak valló csoportok gondolkodásmódját és viselkedését, illetve viszonyulását a társadalmi élethez. Olyan filozófiák összessége, amely homogén csoportokat határoz meg, amelyek így megkülönböztethetőek egymástól (Cranston, 2014; Marriam–Webster, 2018; Oxford Dictionaries, 2018, Schull, 1992; Sciličić–Maldini, 2013; Mazzoleni, 2002). A választó ezen ideológiák és hiedelmek alapján fogja a pártokat kategorizálni.

POLITIKAI SKÁLÁK

A korábbiakban a hagyományos kétdimenziós politikai skálákról esett szó. A jobboldali-baloldali és az autokratikus-demokratikus tengelyek helyett, korábban is voltak olyan gondolkodók, akik egyéb alternatív skálákat használtak, vagy esetenként egy többkomponensű mutatószámmal értékelték a pártokat. Az egyik legkorábbi gondolat, amely kategorizálta a vezetési mechanizmusokat arisztotelészi (Jowett, 1885, Magyar Elektronikus Könyvtár, 2018), mely azt vizsgálta, hogy a hatalomgyakorlás öncélú-e, illetve, hogy a hatalom egyének, szűk csoportok vagy a tömegek kezében van-e. Arisztotelész összességében hat politikai rendszert, pontosabban államformát mutatott be, melyek között három helyes (királyság, arisztokrácia és politeia) és három helytelen (tyranneia, oligarchia és demokrácia). A mai modern gondolkodásmóddal vizsgálva a kérdést, meglepő, hogy ebben a rendszerben a demokrácia egy negatív hatalomgyakorlási formának minősült, mivel azt a tömegek öncélúan gyakorolják. Arisztotelész maga például a „Politeia” híve volt, mely a cenzusra alapozott (Jowett, 1885, Magyar Elektronikus Könyvtár, 2018). A két tengelyt megtartva, Eysenck (1957:265-307) az autokratikus-demokratikus mellett a társadalmi változásra való hajlandóságot vizsgálta, radikális (változásra hajlandó) és konzervatív (változást elutasító) szélsőértékek között. Fontos megjegyezni, hogy a szélsőséges ideológiákat vizsgálva, azok gyakorlati megjelenésükben közel azonosnak tudnak lenni (Lester, 1994), hiszen az átlag választópolgár szempontjából teljesen mindegy, hogy amiatt van elnyomva mivel egy kommunista diktatúrában él, vagy amiatt mivel egy fasisztában. Ennek ellenére a bal és jobb megközelítés, értékrendszer és ideológiai háttér a mai napig alkalmazható. Habár különbségeket mutat, hogy mennyire homogén a „bal” és „jobb” oldal, mint ideológia értelmezése, perifériális különbségeket leszámítva, a politikai szervezeteket képesek az emberek a két tengely mentén elhelyezni (Jankowski et al., 2022). Ezzel szemben egyes szerzők ontológiai értelemben politikán túlinak nevezik a mai politikai helyzetet és megkérdőjelezik a politikai skálák létjogosultságát (Blakey, 2021). További megközelítések különböző lencséken keresztül vizsgálják a politikát, és igyekeznek magyarázni a különbözőségeket – a) a politika az állam és intézményrendszereinek működése, b) a politika, mint folyamatosság és döntés rendszer, illetve c) a politika, mint a rend és a döntési konszenzusrendszer szerinti értelmezése (Beveridge, 2017). Jelen tanulmánynak nem célja megkérdőjelezni a skálákat, csupán alternatívákat vizsgálni.

Amennyiben nem tengelyek mentén szeretnénk vizsgálódni, úgy lehetőségünk van többkomponensű mutatószámokat alkalmazni. Olyan nemzetközi indexeket, mint amilyen a Human Freedom Index (Cato Institute, 2021), amely a jogállamiságot, a biztonságot, a tulajdonjogok és a civil társadalom helyzetét vizsgálja – 84 kategória alapján. Vagy az Index of Economic Freedom (The Heritage Foundation, 2021), amely négy nagy csoportban vizsgálja például a döntéshozatal hatékonyságát, vagy az állam és a piac helyzetét.

Mivel a vizsgálatban magyar és szerb pártok voltak, így érdemes a két korábban említett mutatószámmal demonstrálni a két ország jelenlegi helyzetét. A Cato Institute (2021) által gyűjtött Human Freedom Index 2021-es adatai alapján, Magyarországon a személyes 7,88; a gazdasági szabadság pedig 7,53 pontot szerzett a 10-es skálán, míg Szerbia 7,77-et és 7,22-t. Összességében Magyarország az 59. helyen van, legerősebb a mozgás szabadságának tekintetében (9,9), míg leggyengébb a jogállamiság (5,4). Az elmúlt 10 évben a Magyarország összpontszáma 8,41-ről 7,73-ra csökkent, tehát a 31-ről az 59. helyre csúszott vissza. Szerbia a 67. helyen szerepel, legerő-

sebb a mozgás szabadsága (9,7) és leggyengébb a jogállamiság (4,7). Szerbiában pár tizedes eltérést tapasztalunk évről évre, néha kissé jobb, néha kissé rosszabb, összességében enyhe visszaesést látunk a pozíciójában, ami nem amiatt van, mivel az eredményei rosszabbak lennének, hanem mivel közben más országok eredményei javultak.

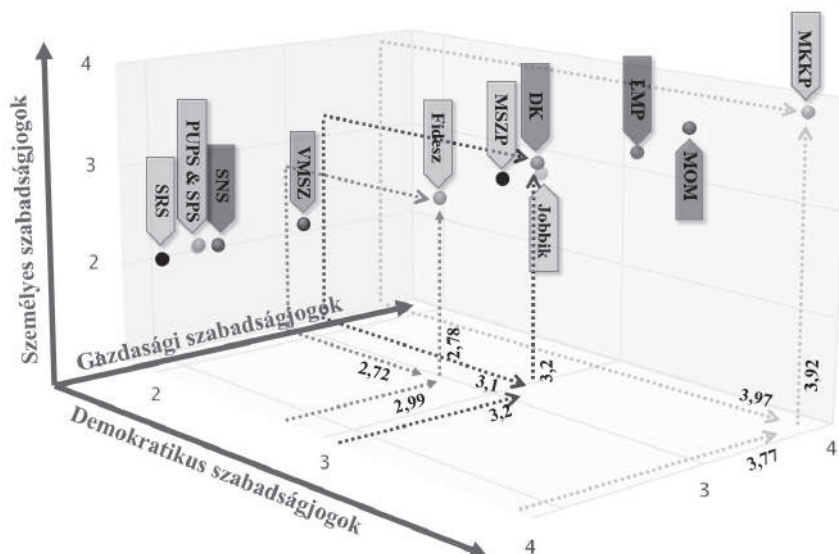
Az Index of Economic Freedom 2021-es adatai alapján Magyarország 66,9 pontot ért el és a 48. helyen van, míg Szerbia 65,2 ponttal az 59. helyen. Így mind a két ország a Mérsékeltén/visszonylag szabad (Moderately Free) kategória felső részében helyezkedik el. Magyarország esetén érdemi változások és kilengések nem történtek az elmúlt tíz évben, értéke stagnál, míg Szerbia esetén lassú növekedés figyelhető meg, azonos időszak alatt közel 10 ponttal nőtt az eredménye.

Összességében a két országban eltérő trendeket figyelhetünk meg. Magyarország (még) általában jobban szerepel, tehát feltételezhetjük, hogy a primer vizsgálat során a magyar pártok is jobban fognak szerepelni.

A 3D-S RENDSZER

Korábbi témamegalapozó kutatások alapján, egyrészt a pártok kinyilatkoztatott ideológiája nincs mindig arányban a gazdaságpolitikai döntéseikkel, másrészt a Pinochet-i Chile, a Kínai Népköztársaság, illetve a Jugoszláv Szocialista Föderatív Köztársaság példáján keresztül megalapozásra került a demokratikus, személyes és gazdasági szabadságjogokra épülő kategorizálási rendszer (Dobó–Pintér, 2018; Dobó, 2019).

1. ábra: A pártok helyzete a 3D-s rendszerben.



Forrás: Saját szerkesztés

Ebben a rendszerben elhelyezhetjük, nem csak a korábban vizsgált országokat, hanem a pártokat is, a demokratikus, a személyes és a gazdasági szabadságjogok alapján vizualizálhatjuk az egymáshoz viszonyított helyzetüket (1. ábra).

PRIMER KUTATÁS

A szerb minta KMO értéke 0,823, a magyar mintáé 0,92, amely a mintavétel megfelelőségére utal. A két mintán végzett Pearson-féle korrelációs vizsgálat alapján eltérő képet láthatunk (lásd. 1-2. táblázat).

1. táblázat: A vizsgált pártok korrelációja - Szerbia

	SNS	SPS	PUPS	VMSZ	SRS
SNS	1	,953**	,840**	,825**	,793**
SPS	,953**	1	,909**	,835**	,879**
PUPS	,840**	,909**	1	,852**	,893**
VMSZ	,825**	,835**	,852**	1	,712**
SRS	,793**	,879**	,893**	,712**	1

Forrás: Saját szerkesztés a primer kutatás alapján (***: $p < 0,001$; **: $p < 0,01$; *: $p < 0,05$)

2. táblázat: A vizsgált pártok korrelációja - Magyarország

	Fidesz	MSZP	Jobbik	DK	MOM	LMP	MKKP
Fidesz	1	,353**	,298**	,138**	-0,0	,092*	-,129**
MSzP	,353**	1	,737**	,776**	,656**	,727**	,401**
Jobbik	,298**	,737**	1	,719**	,633**	,655**	,414**
DK	,138**	,776**	,719**	1	,768**	,766**	,470**
MOM	-0,0	,656**	,633**	,768**	1	,821**	,604**
LMP	,092*	,727**	,655**	,766**	,821**	1	,571**
MKKP	-,129**	,401**	,414**	,470**	,604**	,571**	1

Forrás: Saját szerkesztés a primer kutatás alapján (***: $p < 0,001$; **: $p < 0,01$; *: $p < 0,05$)

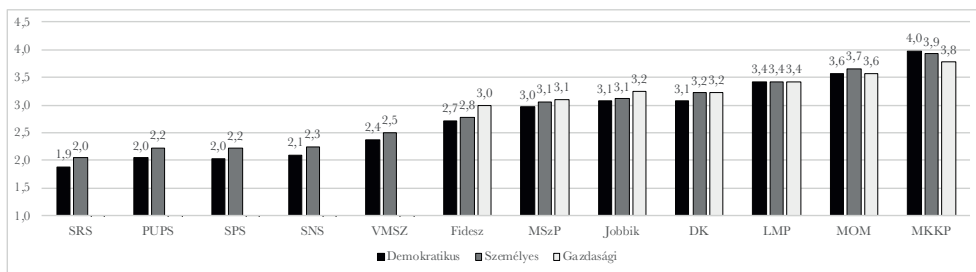
Magyarországon a pártok elkülönülnek egymástól, polarizáció figyelhető meg közöttük, kormánypárti és ellenzéki vonalon. Habár általánosságban pozitív a korreláció a pártok között, és a Fidesz is korrelál az ellenzéki pártok nagy részével. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy akiknek általánosságban pozitív a megítélése egy-egy pártról, azok a többi pártról is pozitívabban vélekednek. Ez alól kivételt képez a Lehet Más a Politika (a továbbiakban LMP), amely nem mutat kapcsolatot a kormánypártokkal, valamint a Magyar Kétfarkú Kutya Párt (a továbbiakban MKKP), amely negatív korrelációt mutat a kormánypártokkal (-0,129**). Az

MKKP esetén ez azt jelenti, hogy minél magasabb értéket adott valaki a Fidesznek, annál alacsonyabbat az MKKP-nak és fordítva. Az ellenzéki összefogás pártjai (Demokratikus Koalíció, továbbiakban DK, az LMP, a Magyar Szocialista párt, továbbiakban MSzP, a Jobbik és a Momentum) magas korrelációt mutatnak egymással. Legerősebb az új ellenzéki pártok, az LMP és a Momentum között (0,821**). hasonló képet látunk a klasszikus ellenzéki pártok esetén is, az MSZP a DK és a Jobbik esetén 0,710** feletti szinteket látunk (** - a korreláció 0,01-es szinten szignifikáns). Az MKKP ilyen értelemben külön utas, lévén, hogy csupán közepesen-gyenge kapcsolatot mutat az ellenzéki összefogás pártjaival, legerősebbet az LMP-vel (0,401-0,571**), illetve negatívát a kormánypártokkal (részletesen lásd 1-2. táblázat).

Szerbiában a pártok sokkal erősebb kapcsolatot mutatnak, minden egyes esetben 0,7** feletti értékeket látunk, a legnagyobbat (0,953**) a személyes szabadságjogoknál a Szerb Haladó Párt (SNS) és a Szerb Szocialista Párt (SPS) között. Ez az eredmény nem meglepő, hiszen a két szervezet hosszú ideje koalíciós kormányt alkot. A leggyengébb adatokat a Szerb Radikális Párt (SRS) esetén láthatjuk, főként a Vajdasági Magyar Szövetséggel (VMSZ). Az utolsó vizsgált szervezet, az Egyesült Nyugdíjasok Pártja (PUPS) a szocialistákkal mutatja a legerősebb kapcsolatot, mely annak lehet az oka, hogy a választásokon rendszeresen pártszövetségben indulnak.

Amennyiben a három szabadságjog átlagát vizsgáljuk, úgy a két országban eltérő képet láthatunk. Magyarországon jól elkülönülnek egymástól a pártok, szélesebb skálán mozognak, míg Szerbiában az eredmények nagyon közeliak, ahol ráadásul általánosságban rosszabb a megítélésük. Magyarországon a szabadságjogok átlagai alapján, a lista két szélén találjuk a Fideszt, közepesen alacsony értékekkel, illetve az MMKP-t magas értékeléssel, a többi párt pedig a kettő között foglal helyet, a klasszikus ellenzéki pártok némileg alacsonyabb, az újak némileg magasabb értékeléssel. Ezzel szemben Szerbiában a pártok sokkal közelebb és az összes magyarországi pártnál alacsonyabb értékelést kaptak. Magyarországon a pártok a három szabadságjog közül a gazdasági esetén kapták általánosságban a legjobb értékelést, míg Szerbiában ez a személyes szabadságjogok esetén jelentkezett (2. ábra).

2. ábra: A vizsgált pártok átlagértékei a demokratikus, személyes és gazdasági szabadságjogok alapján



Forrás: Saját szerkesztés a primer kutatás alapján

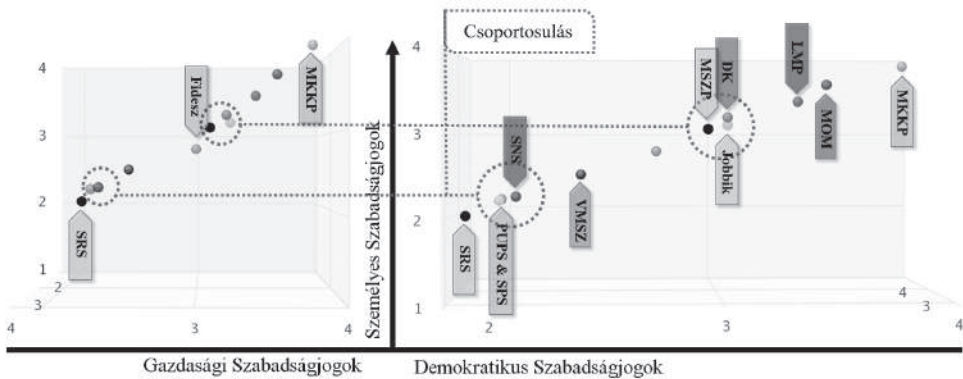
Az adatok alapján kitűnik, hogy a vizsgált pártok esetén, az egyik szabadságjog magas szintje feltételezi a többi magas szintjét is, tehát együttmozgás figyelhető meg. Viszont mivel értékük eltérő, így azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a választók képesek elkülöníteni a szabadságjogokat és ezek alapján eltérő megítélése lehet egy-egy pártnak. Észrevehető,

hogyan a PUPS (Egyesült Nyugdíjasok Pártja) és a SPS (Szerb Szocialista Párt) gyakorlatilag azonos értékelést kapott. Amennyiben több tizedesre kerekítenénk az értékeket (egy helyett kettő vagy három tizedes pontossággal), úgy megfigyelhető lenne némi eltérés, viszont mivel ennek mértéke nagyon csekély (1-2 század), így gyakorlatilag kijelenthetjük, hogy megítélésük egyforma. Ez az eredmény nem meglepő, hiszen a két szervezet szoros szövetségben van hosszú ideje. Az 1. ábrán éppen emiatt közösen is vannak jelölve, lévén, hogy vizualizálható különbség nincs a kettő között, legalábbis az általam használt méretarányal és skálázással.

EREDMÉNYEK ÉS VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

A primer kérdőíves kutatás eredményei alapján képesek vagyunk a pártokat a felállított három dimenzionális rendszerben vizualizálni. Az eredmények könnyebb bemutatása érdekében, a 3D-s rendszer elforgatásra kerül, elő és oldalnézetbe (lásd 3. ábra) annak érdekében, hogy a perspektívából fakadó esetleges torzulást kiküszöböljük.

3. ábra: A vizsgált pártok a 3D-s rendszer elő és oldalnézetében



Forrás: Saját szerkesztés

Így szembevetendő, hogy két csoportosulást figyelhetünk meg. Az első a SRS, PUPS&SPS és a SNS helyzete. Amennyiben két tengelyen vizsgálódnánk, úgy mind a négy pártot egy csoportba lennének képesek sorolni, főként amennyiben a 3. ábra bal oldalát nézzük. Viszont az általunk javasolt rendszer három tengelyre épít, így képesek vagyunk az ábrát forgatni. Amennyiben ezt meg tesszük, úgy szembevetendő, hogy a SRS a demokratikus szabadságjogok tengelyén – 3. ábra jobb oldala – eltávolodik a másik háromtól, így valójában ez a szervezet nem a csoport tagja. A magyar pártok esetén hasonló megfigyelést tehetünk, hiszen amennyiben az 4. ábra bal oldalát szemléljük, a gazdasági és a személyes szabadságjogok mentén, úgy a Fideszt egy csoportba tehetnénk a DK-val, a Jobbikkal és az MSZP-vel, de ha az ábra jobb oldalát nézzük, úgy ismét eltolódást figyelhetünk meg, hasonlóan a korábbiakhoz, a demokratikus szabadságjogok tengelyén, és így a Fidesz valójában nem tartozik bele ebbe a csoportba. Ezzel szemben a DK, a Jobbik és az MSZP – tehát a klasszikus ellenzéki pártok – helyzete közeli és viszonylag változatlan egymáshoz képest.

A vizsgált pártok közül a két szélsőértéken találjuk a Szerb Radikális Pártot a legalacsonyabb, és a Magyar Kétfarkú Kutya Pártot a legmagasabb értékeléssel. A szerbiai pártokat a válaszadók általánosabban alacsonyabban, míg a magyarországiakat magasabban értékelték. Ez megerősíti korábbi feltételezésünket a két nemzetközi index adatainak áttekintése után.

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Szerbiában az emberek általánosságban szkeptikusabbak a politikával szemben. Magyarországon a pártok sokkal szélesebb skálán mozognak, tehát a válaszadók jobban képesek őket kategorizálni, míg ez a szerb válaszadók számára ugyanez nehezebben megy. Ez azt is jelenti, hogy az első esetben a pártoknak könnyebb megkülönböztetniük magukat egymástól, tehát feltételezhető, hogy ideológiai értelemben messzebb állnak egymástól, vagy pedig a válaszadók szemében hitelesebb ez az ideológiai elkülönülés.

TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNYOK

A vizsgálatot a jövőben érdemes kibővíteni és a demográfiai adatok hatását vizsgálni a pártok megítélésére a mélyebb megértés érdekében, ilyen lehet a lakhely, a nem, a kor és a jövedelem hatása, illetve az adatgyűjtést reprezentatív kutatás során megismételni, így növelni a megállapítások értékét. További érdekes irányt lehet a kommunikációs preferenciák és a tájékozódási szokások vizsgálatára. Ezek segítségével elemezni lehet, hogy a pártok megítélésére hatással van-e, hogy a válaszadó milyen csatornában bíz meg, tehát milyen üzeneteket tart hitelesnek? Lehetséges, hogy a különböző marketingkommunikációs csatornák alapján elmozdulásokat figyelhetünk meg. A kommunikációs szokások alapján lehetőségünk nyílik a válaszadókat klaszterekbe sorolni és e csoportok pártokról alkotott véleményének esetleges eltéréseit bemutatni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balliet, Daniel – Tybur, Joshua – Wu, Junhui – Antonellis, Christian – Van Lange, Paul (2018): Political Ideology, Trust, and Cooperation: In-group Favoritism among Republicans and Democrats during a US National Election, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 62(4), pp. 797-818
- Beveridge, Ross (2017): The (Ontological) Politics in Depoliticisation Debates: Three Lenses on the Decline of the Politica, *Political Studies Review*, Vol. 15(4) pp. 589-600
- Blakey, Joe (2021): The politics of scale through Ranciere, *Progress in Human Geography*, Vol. 45(4) pp. 623-640
- Butler, Patrick – Collins, Neil (1994): Political Marketing: Structure and Process, *European Journal of Marketing*, Vol. 28. No. 1, pp. 19-34
- Cato Institute (2021): *Human Freedom Index*, online, Elérhető: <https://www.cato.org/human-freedom-index/2021>
- Cranston, Maurice (2014): *Encyclopaedia Britannica: Ideology-Society* (Online) Elérhető: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>,
- Dobó Róbert – Pintér Tibor (2018): Az EU intézményrendszerének megítélése: Befolyásolás a kommunikációs csatornák népszerűsége és hitelessége által, *POLGÁRI SZEMLE*, 14:4-6, pp. 226-239.
- Dobó Róbert (2019): A hagyományos politikai skálázás hiányosságai nemzetközi kitekintésben, *POLGÁRI SZEMLE*, 15:4-6 pp. 311-320.
- Dun, Lindsay – Jessee, Stephen (2020): Demographic Moderation of Spatial Voting in Presidential Elections, *American Politics Research*, Vol. 48(6) pp. 750-762
- Eysenck, Hans Jürgen (1957): *Sense and Nonsense in Psychology*, Penguin Books, USA
- Gaziano, Cecile (2017): Adult Attachment Style and Political Ideology, *SAGE Open*, July-September, pp. 1-17
- Gerstlé, Jacques – Nai, Alessandro (2019): Negativity, emotionality and populist rhetoric in election campaigns wor-

- ldwide, and their effects on media attention and electoral success, *European Journal of Communication*, Vol. 34(4) pp. 410–444
- Gould-Davies, Nigel (1999): Rethinking the Role of Ideology in International Politics During the Cold War, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 1, No.1, Winter, pp. 90–109.
- Hanel, Paul – Zarczeczna, Natalia – Haddock, Geoffrey (2019): Sharing the Same Political Ideology Yet Endorsing Different Values: Left- and Right-Wing Political Supporters Are More Heterogeneous Than Moderates, *Social Psychological and Personality Science*, Vol. 10(7) pp. 874–882
- IBM (2021) *SPSS Statistics - KMO and Bartlett's test*, (online) Elérhető: <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/version-missing?topic=detection-kmo-bartletts-test>
- Jankowski, Michael – Schneider, H. Sebastian – Tepe, Markus (2022): How stable are 'left' and 'right'? A morphological analysis using open-ended survey responses of parliamentary candidates, *Party Politics*, Vol. 29 (1) pp. 26–39
- Jowett, Benjamin (1887): *The Politics of Aristotle – Translated into English*, Oxford University Press, London
- Kennan, George Frost (1947): The Sources of Soviet Conduct, *Foreign Affairs*, July
- Kéri László – Petschnig Mária Zita (2010): *2009 - a szétszaggatott év*, Megjelent: P. Sándor és L. Vass (2010) Magyarország politikai évkönyve 2009-ről, DKMKA, Budapest
- Kiss Balázs (2019): A szavakon túl, politikai kommunikáció Magyarországon 1990-2015. *Politikatudományi szemle*, Vol. 25. No. 1, pp. 7-9.
- Kritzer, Herbert (1978): Ideology and American Political Elites, *Public Opinion Quarterly*, Vol. 42, Issue 4, winter, pp. 484–502.
- Lester, Jeffrey Charles (1994): The evolution of the political compass (and why libertarianism is not right-wing), *Journal of Social and Evolutionary Systems*, Volume 17, Issue 3, pp. 231-241
- Magyar Elektronikus Könyvtár (2018): *Arisztotelész – Politika*, (Online) Elérhető: <http://mek.oszk.hu/04900/04966/04966.htm>
- Merriam-Webster (2018): Ideology (Online) Elérhető: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ideology> (Le-töltve: 2021.10.15)
- Marx Károly (1867): *A tőke: A politikai gazdaságtan bírálata*, magyar nyelvű kiadás, 1978, Kossuth Kiadó, Budapest
- Mazzoleni, Gianpietro (2002): *Politikai Kommunikáció*, Osiris Kiadó, Budapest
- Merkovity Norbert (2008): Politikai Kommunikáció és Politikai Marketing, Egy politológiai alrendszer továbbgondolása, *Politikatudományi Szemle*, XVII/4. pp. 77–100.
- Newman, Bruce. I. (2000): *Politikai Marketing mint kampánystratégia*, Bagolyvár Kiadó, Budapest
- Orosdy Béla (2007): A politikai marketing rendszere, *Marketing & Menedzsment* Vol. 41. No. 4-5, pp. 15-23
- Oxford Dictionaries (2018): Ideology (Online) Elérhető: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/ideology>, (Le-töltve: 2018.10.9)
- Papp-Váry Árpád (2020): *A márkánév ereje, a sikeres brandépítés alapjai*, Dialóg Campus, Budapest
- Ripp Zoltán (2010): A Magyar Szocialista Párt 2009-ben, Megjelent: P. Sándor és L. Vass (2010) Magyarország politikai évkönyve 2009-ről, DKMKA, Budapest
- Sajtos László – Mitev Ariel (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*, Alinea Kiadó, Budapest
- Schull, Joseph (1992): What is Ideology? Theoretical Problems and Lessons from Soviet-Type Societies, *Political Studies*, Vol. 40, Issue 4, pp. 728-741.
- Sčilić, Nikša – Maldini, Pero (2013): Visual Persuasion and Politics, Ideology and Symbols of the Totalitarian Regimes' – Case Study: Hammer and Sickel. *Coll. Antropol*, Vol. 37. pp. 569-582
- Silagadze, Nanuli – Christensen, Henrik – Sirén, Rasmus – Grönlund, Kimmo (2022): Perceptions of Inequality and Political Participation: The Moderating Role of Ideology, *Political Studies Review*, 0(0) pp. 1–21
- The Heritage Foundation (2021): *Index of Economic Freedom*, online, Elérhető: <https://www.heritage.org/index/about>
- Winchester, Tiffany – Hall, John – Binney, Wayne (2013): Evaluating young adult voter decision-making involvement within a compulsory political system, *Qualitative Market Research*, Vol. 18 No. 3, pp. 252-277